

ЩО ТРЕБА ЗНАТИ УЧИТЕЛЮ ПРО ОСОБЛИВОСТІ ІСТОРИЧНОГО ПІЗНАННЯ

століття подорож з Лондона в Брінтон займала 2 дні, а її вартість набагато перевищувала можливості пересічного робітника і дорівнювала його 6 тижневим зарплатам. Житлове забезпечення також зростало в ціні, але дещо повільніше спричинене попитом. Усе це мало змінитися на початку XVIII століття.

По-перше, впровадження пароплавів знизило вартість і зменшило час подорожі з Лондона до курортів поблизу Тайленд Естуарій. У 1815 році цей вид послуг почався між Лондоном і Грейвсендом, а через 5 років і з Маргейтом.

Висновок. Отже, розвиток курортів та транспортних засобів переміщення туристів сприяло утворення системи туризму, яка виникла та існує в межах трьох взаємно-пов'язаних суперсистем: суспільство, економіка, природне середовище. Сама система "туризм" має дві внутрішні субсистеми:

- суб'єкт туризму – споживач туристичних послуг – людина з усіма різноманітними її туристичних потреб та мотивів поведінки;

- об'єкт туризму – складається з трьох елементів: туристичні центри, туристичні підприємства та туристичні організації (державні та суспільні організаційно-правові структури, що регулюють розвиток туризму).

1. Зайчук Г.М. *Управління маркетинговою діяльністю в туристичній галузі.* – Дрогобич. Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. – 2010. – 154 с.

2. Лукянова Л.Г., Дорошенко Т.Т., Мініч І.М. *Уніковані технології готельних послуг. Навчальний посібник.* – К.: Вища школа. – 2001. – 237 с.

3. Мальська М.П., Худо В.В., Цибух В.І. *Основи туристичного бізнесу. Навчальний посібник.* – К.: ЦНЛ. – 2004. – 272 с.

4. Устименко Л., Афанасьєв І. *Історія туризму: навчальний посібник.* – К.: "Альтерпрес", – 2005. – 320 с.

5. Чорненька Н.В. *Організація туристичної індустрії. Навчальний посібник.* – К. Атіка, – 2006. – 264 с.

Стаття надійшла до редакції 17.07.2010

УДК 94:37.011.31

Ольга Турянська, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри історії України
Луганського національного педагогічного університету
імені Тараса Шевченка

ЩО ТРЕБА ЗНАТИ УЧИТЕЛЮ ПРО ОСОБЛИВОСТІ ІСТОРИЧНОГО ПІЗНАННЯ

Стаття присвячена особливостям історичного пізнання. Проблема розглядається на основі аналізу уявлень про механізми пізнання минулого відомих істориків. Автор вважає, що учителям історії в школі необхідно обов'язково познайомитися з цими точками зору.

Ключові слова: історія, інтуїція, історична інформація, осмислення.

Статья посвящена особенностям исторического познания. Проблема рассматривается на основе анализа представлений о механизмах познания прошлого известных историков. Автор считает, что учителям истории в школе обязательно необходимо познакомиться с этими точками зрения.

Ключевые слова: история, интуиция, историческая информация, осмысление.

The article is devoted to the features of historical cognition. A problem is examined on the basis of analysis of pictures of mechanisms of cognition of the past of the known historians. An author considers that to the teacher of history at school it is necessarily necessary to become acquainted with these points of view.

Key words: history, intuition, historical information, comprehension.

Постановка проблеми. Проблема способів історичного пізнання є предметом не тільки історії, але і філософії історії. Для методики історії ця проблема останнім часом набуває особливої гостроти, оскільки зміна концептуальних підходів до висвітлення і оцінки історичного матеріалу ставить перед методистами завдання визначити нові філософсько-психологічні і педагогічні принципи вибору цього матеріалу для вивчення в школі.

Аналіз філософсько-історичної літератури (М. Бердяєв, Л. Гумільов, Є. Нікітін, О. Панарін, П. Сорокін, А. Тойнбі, Л. Февр, В. Феллер, П. Флоренський, М. Шелер, О. Шпенглер, К. Ясперс та ін.) про шляхи історичного пізнання дозволив нам зробити наступні висновки.

Історичне пізнання, як пізнання життя людей і народів у минулому, відрізняється по своїх механізмах від пізнання природи. Щодо цих механізмів історичного пізнання на початку

ЩО ТРЕБА ЗНАТИ УЧИТЕЛЮ ПРО ОСОБЛИВОСТІ ІСТОРИЧНОГО ПІЗНАННЯ

минулого століття висловлювалися видатні російські філософи і історики М. Бердяєв і П. Флоренський. Вони стверджували, що історію потрібно не тільки знати, її потрібно відчувати, переживати, усвідомлювати як власне життя, з нею потрібно *отожднюватися*, і, напевно, через власне життя, набувати через її пізнання досвіду любові, ненависті, зусиль, прагнень, втрат і силою цих переживань визначати свій образ “Я”. Так, П. Флоренський затверджував: “Без внутрішньої духовної творчості історії не існує” [8].

Н. Бердяєв писав: “Щоб проникнути в таємниці “історичного”, я повинен перш за все досягнути це історичне і історію як до глибини моєї, як до глибини моєї історії, як до глибини моєї долі” [1, 15]. При цьому він підкреслював: “Потрібно, щоб, суб’єкт історичного пізнання в собі відчував і в собі розкривав “історичне” [Там само, 18].

Своєрідно розуміє метод історичного пізнання О. Шпенглер. На його думку, ще не існує специфічного історичного типу пізнання. Німецький учений стверджує, що цією категорією називають ті методи пізнання, які запозичені у фізики, в пізнанні природи. Так, в окремих явищах, відзначає він, відшукується зв’язок, причини і наслідки, і це називають: займатися історичними дослідженнями. У роботі “Захід Європи” О. Шпенглер, указуючи на особливості і своєрідність пізнання історичних явищ, стверджує, що закони пізнання природи, які були відкриті І. Кантом, не відображають дійсних механізмів оволодіння історією. Філософ стверджує, що “переживання, спостереження, порівняння, безпосередня внутрішня упевненість, точна фантазія... такими є засоби історичного пізнання взагалі” [10, 36]. Такий спосіб досягнути історію Н. Бердяєв визначає, як “шлях глибокого *отожднення* між моєю історичною долею і долею людства, завдяки якому людина може розпізнати власну рідну долю і у власній долі розпізнати історичну долю” [1, 15].

З категорією “доля” пов’язує суть історичного пізнання і О. Шпенглер. Він пише: “... окрім необхідності причини дії – я назву це логікою простору, – в житті існує ще необхідність долі – логіка часу, – яка є фактом глибинної достовірності, яка направляє міфологічне, релігійне, художнє мислення і складає ядро і суть всієї історії в суперечність природі, але в той же час не піддається формам пізнання, які досліджені в “Критиці чистого розуму” [10, 9 – 10].

В. Феллер, автор “Введення в історичну антропологію” (М., 2005), визначає історію, як “сферу життя особистості, сферу індивідуального, іменованого, чотиривимірному простору живих

подій” і стверджує, що “природознавський підхід до історії дуже вузький і не може служити основою створення тривалого фундаменту наук про дух” [7, 302]. Саме у його роботі ми знайшли питання, відповіді на яких, на нашу думку, дозволять вченим стати на шлях визначення ефективних критеріїв відбору тих історичних подій, про які слід дізнаватися підліткам в школі. Автор задається питанням: як уловити, пізнати, оцінити, реконструювати подію, зіставити, ввести в контекст, звести в систему? І стверджує, що пізнання історичної події повинне проводитися в діалоговому режимі, в спілкуванні з ним як із суб’єктом, який співпадає з міфом, зі суб’єктивністю Бога і особи, з вільною людською волею [7, 303].

Ця позиція дивовижним чином співзвучна тій, яку майже півстоліття назад висловив В. Франкл, що затверджував, що можливість духовного сущого “співчувати, співіснувати” іншому сущому – це початкова здатність духовного існування, духовній реальності [9].

Визначаючи особливості історичного пізнання, В. Феллер стверджує, що *історичну свідомість* слід вважати автономною по відношенню до того, що вважається науковим з погляду природознавства. При цьому він підкреслює той природний зв’язок, який існує в історичній свідомості з міфологічною, з естетичною свідомістю, з образотворчим і поетичним мистецтвом [7, 307].

Своєрідність історичного пізнання розкривав і Б. Расел. Він обкреслював його як інтуїцію і відзначав, що “інтуїція є такий тип пізнання, який є свого роду інтелектуальною симпатією, за допомогою якої ми переміщаємо себе в середину об’єкту, з тим, щоб співпасти з тим, що є в нім унікального і тому невимовного” [4, 46]. При цьому він спирався на погляди А. Бергсона, який захищав “інтуїцію”, як шлях раптових збагнень, на протипагу “інтелекту” і природничонауковому пізнанню.

Завдання статті полягає у визначенні головних точок зору щодо особливостей пізнання історії. Отже, ми бачимо, що єдиного розуміння механізму пізнання історії серед істориків немає.

Виходячи з аналізу філософської і історичної літератури, ми переконалися, що існує дві основні течії в розумінні цього процесу. Перше, матеріалістичне, автори якого раціонально, матеріалістично підходять до вивчення минулого, як до пошуку фактів, підтверджуючих закономірність *процесу розвитку суспільства* від однієї суспільно-економічної формації до іншої, – прогресивнішої (марксизм). Для авторів цієї течії факт грає підлеглу роль, він значущий настільки,

ЩО ТРЕБА ЗНАТИ УЧИТЕЛЮ ПРО ОСОБЛИВОСТІ ІСТОРИЧНОГО ПІЗНАННЯ

наскільки підтверджує ті або інші положення теорії. Наприклад, виходячи з положення, що класова боротьба є рушійною силою розвитку суспільства, в структуру будь-якої шкільної теми про будь-яку країну в будь-яку епоху були введені факти, які підтверджували висунутий теоретичний постулат.

Представники іншої, ідеалістичної, течії, чії позиції представлені вище, розглядали як головний спосіб пізнання історії її суб'єктивне, ірраціональне, інтуїтивне “збагнення”.

Який шлях пізнання слід використовувати в школі? Аналіз підручників показав, що сучасна шкільна історична освіта все ще будується на основі матеріалістичного розуміння історії, де основним суб'єктивним засобом пізнання минулого є академічний інтелект особи, її раціональна свідомість. Акцент в навчанні робиться на освітленні історичних процесів, а не історичних подій, а отже, і “со-буття”, як необхідна умова духовного со-переживання, со-існування йде на другий план. Характер навчальних текстів такий, що не зачіпає емоційних, духовних сторін особистості школярів, не викликає “душі прекрасні пориви”. Іншими словами, історичний матеріал, представлений в шкільних підручниках, в масі своїй, не відповідає етичним і естетичним потребам особистості, звернений виключно до її раціональної свідомості, а через свою перевантаженість даними, не актуалізує навіть ту потребу, на задоволення якої в основному спрямований – пізнавальну. Думається, що в цьому і полягає основна причина масової втрати інтересу школярів до минулого, який ми констатували в ході досліджень.

Як аргумент приведемо витяг із змісту шкільного підручника з історії України для 9 класу Ф. Турченко і В. Мороко. Учням 14 – 15 років пропонується вивчення історії рідної країни в наступному варіанті: “Тема 1. Українські землі у складі Російської імперії в кінці XVIII – в першій половині XIX в. §1. Наддніпрянська Україна в системі міжнародних відносин в к. XVIII – в першій половині XIX ст. §2. Занепад кріпатських відносин в Україні. §3. Зародження ринкових відносин. Початок промислового перевороту. §5. Зростання міського населення і розвиток торгівлі. § 6. Антикріпосницька боротьба в Україні в першій половині і середині XIX ст. §7. Суспільно-політичні рухи в Наддніпрянській Україні в кінці XVIII – в першій половині XIX ст. §8. Декабристи і їх послідовники в Наддніпрянщині. Польський визвольний рух в Україні (20 – 30-і рр. XIX ст.) §9. Кирило-Мефодіївське братерство. §10. Українські землі у складі Російської імперії в кінці XVIII – в першій половині XIX ст.” [6, 420].

Навіть самий збіглий аналіз змісту цього розділу говорить про те, що увага авторів приділена розвитку історичних процесів на території Наддніпрянської України, тоді як розгорнуті факти про події минулого даного періоду практично не представлені.

Якщо цей фрагмент глибше проаналізувати, то стає очевидним, що застосований підхід до відбору історичної інформації йде своїм корінням в практику радянської школи. Ми маємо на увазі той факт, що в радянській історичній освіті теоретичному матеріалу на уроках історії відводилося значне місце навіть в середніх класах для того, щоб розв'язати головну освітньо-виховну задачу предмету – сформувані в учнів історичне мислення, засноване на ідеях діалектичного й історичного матеріалізму. Відповідно до цього завдана структуризація історичної інформації проводилася по трьом головним аспектам, що відображають формаційну теорію розвитку суспільства: а) історія розвитку господарства, економіки (рівень розвитку виробничих сил – елемент базису); б) історія розвитку відносин провідних класів суспільства, історія боротьби класів, соціальних рухів (рівень розвитку виробничих відносин – елемент базису); в) історія культури (елемент надбудови). Весь історичний процес представлявся як історія боротьби класів, яка оголошувалася рушійною силою розвитку суспільства.

На сьогоднішній день, коли формаційна теорія розвитку історичного процесу виключається з теоретичної основи шкільної історичної освіти (дивись програму), що в умовах стрімкої капіталізації суспільства є достатньо симптоматичним, а цілі історичної освіти визначаються не тільки соціальним замовленням суспільства, але і природними духовними потребами особистості, в багатьох шкільних підручниках все ще зберігається невинувато високий ступінь теоретичного матеріалу, структурованого в кращих традиціях формаційного підходу, але без відповідних теоретичних узагальнень. На наш погляд, така ситуація ставить штучні бар'єри між підлітками і шкільним предметом, роблячи вивчення історії формальним, позбавляючи уроки історії безпосереднього інтересу з боку учнів, а значить – позбавляючи збагнення минулого глибокого особистісного сенсу для кожного школяра.

Вивчення історії – того, що трапилося, відбулося, дійсно було у минулому, має в теоретичному пізнанні три рівні узагальнення – факти, явища, процеси. Наша позиція полягає в тому, що характер історичного матеріалу в 6 – 9

ЩО ТРЕБА ЗНАТИ УЧИТЕЛЮ ПРО ОСОБЛИВОСТІ ІСТОРИЧНОГО ПІЗНАННЯ

класах повинен бути таким, що б “уроки історії” стали для підлітків джерелом їх духовної активності у пошуках і визначенні сенсів людського життя. Щоб вони допомогли школярам у пошуках власних етично-естетичних ідеалів, шляхом виявлення в діяннях історичних осіб ознак людяності або нелюдства, честі або безчестя, благородства або підступності, милосердя або жорстокості. Історичні явища, властиві всесвітній історії або історії рідної країни, повинні розглядатися через призму конкретних історичних подій або вчинків їх учасників. Історичний час, кожен окремий його період, конкретна історична епоха, той або інший історичний простір, на наш погляд, повинні бути, у відповідності до віку учнів, “втілені” через яскраві образи історичних героїв або їх антиподів, через яскраву низку подій, що відбувалися. При цьому дитина пізнає не тільки історію, пізнаючи історію людей, історію їх діянь та вчинків, вона пізнає себе, визначає в собі людське, усвідомлює і утверджує в собі образ “Я – людина”.

Німецький історик і філософ О. Шпенглер так визначав і шлях, і значення історичного пізнання щодо конкретної особи: “Історія – це образ, за допомогою якого уява людини хоче розуміння живого буття миру по відношенню до власного життя” [10, 8].

Як бачимо, визначаючи механізми історичного пізнання, філософи і історики відзначають те, що історія має великий вплив на розвиток самосвідомості особистості. За твердженням російського філософа Ю. Давидова, історичне пізнання має велике значення щодо розвитку культурно-історичної свідомості людини саме тому, що перше питання суспільної самосвідомості, самосвідомість тієї або іншої культурно-історичної спільноти є таким самим, що і питання до дитини, що тільки почала усвідомлювати себе: “кажи, чий ти? Як твоє ім’я?” [2, 173].

Ю. Давидов вважає історичну пам’ять засобом, за допомогою якого створюється людина людиною, народ народом, культура культурою. Збагнення історичного, на його думку, відбувається завжди через *досвід переживання* історії. При цьому історичне переживання завжди є індивідуально забарвленим особистим переживанням, завдяки якому включаються механізми самопізнання і самоусвідомлення особистості, а саме: а) усвідомлення власного етико-естетичного переживання історичних подій; б) усвідомлення мною саме мене, що так переживає минуле [2, 172].

Інакше кажучи, *процеси соціально-*

культурної, духовної ідентифікації людини прямо пов’язані з історичним пізнанням. Засвоєння історичної інформації для підлітка не має особистісного сенсу (через її невичерпність), якщо не є пусковим механізмом процесів духовного становлення особистості. Знати історію не можливо, а “осягати”, у процесі духовної творчості, духовної праці – треба. А осягнути її можна тільки серцем, тільки душею, тільки силою яскравих, душевних переживань. Таким чином, предметом засвоєння на уроках історії повинні бути не тільки факти, поняття, зв’язки історичної науки, але і ті моральні і естетичні *смишли* минулого, які вони містять. Знання швидко забуваються, а сенси історичних подій, які проживаються серцем, залишаються з людиною на все життя, визначаючи не тільки ціннісні орієнтації особистості, але і її конкретні вчинки, вибір життєвого шляху.

І. Лернер, досліджуючи проблему розвитку історичної свідомості, відзначав, що “історичне мислення – це розумова діяльність людини, спрямована на осмислення минулого, сьогодення і майбутнього” [3, 22].

Слово “осмислення” підкреслює суть цього розумового процесу, як процесу виявлення смислів історичних подій. У тлумачному словнику В. Даля, “смысл – це здатність розуміння, збагнення, розуму; здатність правильно судити, робити виводи”. “Осмыслити” у В. Даля це “знайти смысл”. Те, що історичне пізнання є процесом пошуку смислів минулого, затверджували і філософи, і історики.

Так, наприклад, П. Рікер, стверджує, що історичні науки, на відміну від природних, мають справу з виявленням сенсів і значень в історичних фактах. Тому свідомість і процес усвідомлення, по П. Рікеру, винні перерости в *самосвідомість*. Унаслідок цього свідомість не дана як безпосереднє бачення, сприйняття, а є рух у бік розкриття смислу, викриття видимості образів, досягнення того, що, кінець кінцем, означають ці образи [5, 71 – 74].

На початку ХХ століття про значущість осмислення для процесу оволодіння історією писав відомий німецький історик і філософ О. Шпенглер, який підкреслював, що питання не в тому, що самі по собі представляють історичні факти будь-якого часу, а в тому, що означає або на що указує їх поява [10, 8].

Так Н. Бердяєв в книзі “Смысл истории” (М. 1990) указує на те, що історичного пізнання без пошуку особистісних сенсів не існує. Він пише: “Ви не зрозумієте жодну з великих історичних епох... інакше як шляхом історичної пам’яті, в

ОПТИМІЗАЦІЯ ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В РЕАЛІЗАЦІЇ МОВНИХ СТРАТЕГІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТІ ВИЩОЇ ШКОЛИ

одкровеннях якої пізнасте власне духовне минуле, власну духовну культуру, свою батьківщину” [1, 16].

Висновки. Таким чином, пошук смислів історичних фактів визначається філософією історії, герменевтикою як шлях особистісного збагнення минулого, як спосіб розкриття всебічних (і конкретно-історичних, і етично-естетичних) значень і смислів історичних подій, як роботу глибинної, народної, духовної пам’яті, закладеної в кожному з нас життям попередніх поколінь.

1. Бердяев Н. *Смысл истории* / Н. Бердяев. – М.: АСТ, 1990. – С. 15.

2. Давыдов Ю.Н. *Этическое измерение памяти* / Ю.Н. Давыдов // *Этическая мысль: научно-публицист. чтения.* – М.: Республика, 1990. – С. 173.

3. Лернер И.Я. *Развитие мышления учащихся в процессе обучения истории: пособие для учителей* / Исаак Яковлевич Лернер. – М.: Просвещение, 1982. – С. 22–28.

4. Расел Б. *Почему я не христианин: избранные*

атеист. произведения / Бертран Расел; пер с англ. – М.: Политиздат, 1987. – С. 86.

5. Рикер П. *Философская интерпретация Фрейда* // *Герменевтика и психоанализ. Религия и вера.* – М.: Искусство, 1996. С. 71–74.

6. Турченко Ф.Г., Мороко В.Н. *История Украины. Учебник для 9 класса общеобразовательной школы.* – Изд. 2-е, перераб. и дополн. – Запорожье: Просвита, 2002.

7. Феллер В. *Введение в историческую антропологию. Опыт решения логической проблемы философии истории* / Виктор Феллер. – М.: КноРус, 2005. – С. 302, 303, 307.

8. Флоренский П. А. *Столп и утверждение истины* / Павел Флоренский. – М.: Лепта, 2002. – 814 с.

9. Франкл В. *Человек в поисках смысла: Сборник* / В. Франкл; пер. с англ. и нем. / Общ. ред. Л.Я. Гозмана и Д.А. Леонтьева. – М.: Прогресс, 1990. – С. 48, 51, 114.

10. Шпенглер О. *Закат Европы: Очерки морфологии мировой истории. Т. 1. Образ и действительность* / Пер. с нем. Н.Ф. Гарелин. – Мн.: ООО “Попурри”, 1998. – Т.1. – 668 с.

Стаття надійшла до редакції 25.06.2010

УДК 378:004

Олександра Ванівська, кандидат педагогічних наук,
асистент кафедри української та іноземних мов
Львівського Національного лісотехнічного університету

ОПТИМІЗАЦІЯ ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В РЕАЛІЗАЦІЇ МОВНИХ СТРАТЕГІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТІ ВИЩОЇ ШКОЛИ

У статті розглядаються умови оптимізації застосування інформаційних технологій в реалізації мовних стратегій у професійній освіті: забезпечення навчальних закладів комп’ютерними мережами та он-лайноськими програмами, забезпечення сучасними підручниками, що відповідають світовому стандарту, розробка та впровадження нових спецкурсів, інтеграція освітніх та інформаційно-комунікаційних технологій у практиці навчання студентів нефілологічних спеціальностей майбутній професійній діяльності.

Ключові слова: інформаційні технології, Інтернет, мультимедійні ресурси, суб’єкт-суб’єктні відносини, діалог.

В статье рассматриваются условия оптимизации применения информационных технологий в реализации языковых стратегий в профессиональном образовании: обеспечение учебных заведений компьютерными сетями и он-лайноськими программами, обеспечение современными учебниками, которые отвечают мировому стандарту, разработка и внедрение новых спецкурсов, интеграция образовательных и информационно-коммуникационных технологий в практике учебы студентов нефилологических специальностей будущей профессиональной деятельности.

Ключевые слова: информационные технологии, Интернет, мультимедийные ресурсы, субъект-субъектные отношения, диалог.

In of the article the terms of optimization of application of information technologies are examined in realization of linguistic strategies in trade education: providing of educational establishments computer networks and on-line programs, providing modern textbooks which answer a world standard, development and introduction of the new special courses, integration of educational and of informatively-communication technologies in practice of studies of students of unphilological specialities to future professional activity.

Key words: information technologies, Internet, multimedia resources, subject relations, dialog.

Постановка проблеми. Розширення соціальних, освітніх та культурних зв’язків між Україною та іншими державами, можливість здійснення безпосередніх міжнародних контактів студентства з носіями мови викликає інтерес до вивчення іноземних мов,

сприяє засвоєнню мовного матеріалу, необхідного для спілкування під час поїздок за кордон з різноманітними професійними цілями, і вдосконаленню іншомовних умінь і навичок. Відтак, питання підготовки фахівців, які володіють іноземною мовою як засобом комунікації, набуває